

Г. П. МОРІЙ, д-р іст. наук, проф., академік
(Придунайське відділення МАУП, м. Ізмаїл)
Т. Р. ГУМЕННИКОВА, канд. пед. наук, доц.
(Ізмаїльський педагогічний інститут)

ЦІННІСНЕ СТАВЛЕННЯ ДО ЛЮДИНИ ЯК АСПЕКТ МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

Наукові праці МАУП, 2002, вип. 3, с. 351–352

Стратегічні напрями перетворення змісту сучасного виховання зумовлені необхідністю його реальної гуманізації. Гуманістична педагогіка, на яку спирається зміст виховання сьогодення, характеризує категорію “зміст виховання” через пріоритетні основи моральних цінностей. Таким чином, вона зорієнтована на гуманістичні, особистісно значущі цінності: моральну культуру особистості, саморозвинену життєдіяльність, вільний вибір, проектування моральної поведінки та ін.

Починаючи з епохи Відродження, коли людину було проголошено найвищою життєвою цінністю, виховання розглядають як спосіб прийняття людиною норм моральної культури й подальший розвиток людини на основі цих норм. Проблема виховання майбутнього громадянина держави має бути розв’язана через аксіологічний, ціннісний аспект, який представлений у нашому дослідженні моральною культурою особистості сучасного школяра. Концептуальні основи складного процесу формування моральної культури особистості окреслено в Національній програмі “Освіта: Україна XXI століття” (1994), Концепції гуманітаризації загальної середньої освіти (С. У. Гончаренко, Ю. І. Мальований, 1994), Концепції гуманітаризації вищої освіти Міністерства освіти України (1996).

Зазначимо такий факт, як виникнення проблеми моральної роздвоєності морального світу сучасного школяра, про що свідчать локальні педагогічні дослідження.

Нова філософія освіти затверджує пріоритетний напрямок розвитку загальнолюдських цінно-

стей — зорієнтувати особистість у розмаїтості матеріальної та духовної культури, формуючи моральну культуру на підставі діяльнісного підходу, де зміст і організація виховних технологій створюють передумови для повноцінної діяльності школярів не в перспективі, а сьогодні. Тобто моральну культуру треба не знати, а опанувати її, тобто перебувати у *культурному стані*.

Сучасний підліток не може жити у роздвоєному духовно-моральному світі. Має бути єдиний світ на основі високої моралі, гуманізму, культури думок і вчинків. Моральнішим має стати все навколишнє середовище, більш успішною та послідовною має бути гуманізація виховання, особливим аспектом якої є формування моральної культури особистості підлітка.

На сучасному етапі розвитку освіти й виховання слід пам’ятати, що освітньо-виховна діяльність повинна бути спрямована на проектування особистісно-орієнтованого підходу, який в нашому дослідженні представлений як культурологічний.

Під культурологічним підходом слід розуміти виховання особистості через призму поняття “культура”, тобто процес виховання повинен здійснюватись в культурному середовищі, всі компоненти якого мають бути наповнені людським змістом, спрямовані на людину, яка вільно виявляє свою індивідуальність, здатність до культурного саморозвитку та самовираження у світі моральних цінностей.

Будуючи наше дослідження на культурологічній теорії особистості, ми враховували основні аспекти праць В. Зінченка про цілісний

характер людини, де проаналізовано відомі наукові концепції про людину. Так, К. Маркс свого часу розробив концепцію, за якою людина — це сукупність соціальних якостей, сукупність всіх суспільних відносин, З. Фрейд — концепцію біосоціальної людини, К. Ушинський — концепцію моральної людини, А. Лосев — концепцію духовної людини. За сучасною концепцією В. Шубинського, людина є суб'єктом творчої життєдіяльності. Згідно із зазначеними теоріями людина розвивається, інтегруючись у культуру, соціально-культурну творчість, опановуючи цінності культури. Це означає, що людина повинна мати можливість культурно розвиватись у своїй творчій діяльності.

Для нашого дослідження важливим є проблемне питання про людину культури як гуманну особистість. Якщо людина свободна, то їй неможливо примусити бути доброю та гуманною, вона має стати такою сама. Таким чином, одним із завдань сучасного виховання є формування у суб'єкта прагнення, бажання та волі до морального самовдосконалення. З метою морального самовдосконалення людини необхідно задіяти такі механізми, як моральна самосвідомість, рефлексія, моральний вибір, прийняття відповідальності за свою поведінку, співчуття та допомога оточуючим.

Сучасне виховання повинне стати засобом створення власного морального образу особистості, її неповторної індивідуальності, моральності й духовності.

Представники сучасної гуманістичної педагогіки (О. Бондаревська, А. Волицька, В. Зінченко) вважають, що у вихованні людини провідними є людинотворчі функції — культуротворча і функція соціалізації. Культуротворча функція дає можливість накопичувати, зберігати та розвивати культурні надбання, сприяти загальнолюдській культурній ідентифікації. З метою адаптації особистості в сучасному суспільстві необхідно зорієнтувати її на моральні, ціннісні норми загальнолюдської культури.

Виходячи з гуманістичних позицій варто окреслити у змісті сучасного виховання особистості на основі моральної культури структурні компоненти:

- *когнітивний* — передбачає надання школярам знань, уявлень, переконань про людину, куль-

туру, моральність як сферу духовного розвитку;

- *аксіологічний* — передбачає введення учнів у світ загальнолюдських моральних цінностей і надання їм допомоги у виборі системи ціннісних орієнтацій;
- *емоційний* — включає потреби, мотиви, емоції, співчуття, здатність людини до “морального резонансу”, співчуття та доброзичливості;
- *регулятивний* — характеризує конкретний спосіб втілення в моральній практиці помислів і почуттів, ступінь їх перетворення в повсякденну норму життя та поведінки;
- *діяльнісно-практичний* — характеризується набутими вміннями, навичками, звичками, діями, вчинками і власною поведінкою особистості, тобто культуру треба не знати, а мати в собі.

З метою виявлення сутності моральної культури особистості старшокласника важливо розуміти, на який образ людини вона орієнтована. Зміст особистості сучасної людини, яка орієнтована на моральну культуру, характеризується засвоєнням загальнолюдських цінностей, діяльність — креативністю, пошуком творчого вирішення проблеми, а поведінка людини стає більш автономною, саморегулюючою. Ці особливості знаходять своє відображення у типах особистості, що проектується завдяки засвоєнню норм моральної культури. Ціннісне ставлення до людини є таким загальнонауковим поняттям, гносеологічне значення якого є особливим для сучасної педагогіки. Категоріальний апарат теорії цінностей охоплює такі категорії, як “цінність”, “ціннісна орієнтація”, “оцінка”, без яких не можна охарактеризувати моральну культуру особистості. На думку вчених, включення ціннісних орієнтацій у структуру особистості надає можливість виявити найбільш загальні детермінанти поведінки, витоки якої слід шукати в моралі, загальній діяльності людини.

У зв'язку з тим, що цінності відіграють важливу роль у мотивації поведінки людини, ставлення людини до оточуючого світу означає осмислення нею картини світу, що впливає на її дії, поведінку, вчинки.

Цінності мають соціально значущий характер, оскільки віддзеркалюють моральну спрямованість і ціннісний сенс поведінки людини. Саме тому вони є регулятором у відносинах між особистістю та суспільством.